

персонала в 2010 г. не изменился и в настоящее время остается одним из самых низких на полуострове. Неквалифицированному работнику работодатели предлагают 600–800 грн. в месяц. Поэтому сервисная сфера Крыма самый тенезированный сектор экономики: официанты получают зарплату с учетом чаевых и даже в пик сезона получают до 1,5-2,0 тыс. грн.

Таким образом, одной из главных причин оттока трудовых ресурсов из Крыма является низкий уровень оплаты труда высококвалифицированных специалистов, в тоже время наблюдается большая потребность в простых рабочих, не имеющих профессиональных умений и навыков. Наиболее квалифицированные и перспективные специалисты обеспечивают вакансии в г.Киеве, г.Днепропетровске или г.Донецке, где претендуют на успешную карьеру и адекватное вознаграждение за труд. Современная кадровая политика работодателей компенсировать отток местных трудовых ресурсов за счет специалистов из других областей Украины, возможно, замедлит нарастание дефицита, но не предотвратит кризис крымского рынка труда: мигрируют специалисты, приезжают, как правило, простые рабочие. Ситуация с занятостью в регионе такова, что рассчитывать на улучшение можно только в случае, если удастся соответствующим образом изменить политику в области образования, заработной платы и социальной сферы, а не только политику на рынке труда.

Выводы. Развитие социальной сфере в Крыму, в том числе рынка труда, имеет ряд проблем, ключевой из которых является чрезмерная экономическая и социальная дифференциация уровня жизни, обусловленная устоявшейся экономической специализацией районов. На современном этапе пост кризисного состояния нарастает миграция трудовых ресурсов Крыма, причем имеет место неравноценный обмен кадрами: уезжают высококвалифицированные специалисты, а приезжают, как правило, на сезонную работу простые рабочие. Существует ряд факторов, влияющих на столь интенсивную миграцию, среди которых и высокий уровень безработицы, и низкие ставки заработной платы, низкий уровень жизни (бедности) большинства некурортных районов Крыма. Действие всех этих факторов усугубляется тенезацией рынка труда. Таким образом, в Крыму необходимо эффективное государственное регулирование рынка труда и политика занятости, соответствующая современной экономической ситуации в регионе.

Источники и литература:

1. Чикуркова А. Д. Напрямами державного регулювання регіональних ринків праці / А. Д. Чикуркова // Економіка АПК. – 2009. – № 4. – С. 138-142.
2. Романюк Е. В. Особенности занятости в АР Крым / Е. В. Романюк // Экономика и управление. – 2010. – № 5. – С. 129-133.
3. Основные показатели рынка труда по Крымскому Республиканскому центру занятости : [Электронный ресурс] / Крымский Республиканский центр занятости. – Режим доступа : <http://www.dcz.gov.ua>.
4. Социально-экономическое положение АР Крым за 2009 г. : [Электронный ресурс] / Главное управление статистики в АР Крым. – Режим доступа : <http://www.sf.ukrstat.gov.ua>.

Карпенко Л.В.

УДК 330.13

ДОСЛІДЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ ПРИБУТКУ В ЗАГАЛЬНІЙ ІСТОРІЇ ЕКОНОМІЧНИХ ВЧЕНЬ

Протягом досить тривалого часу вважалося, що прибуток є основною метою створення та функціонування підприємств й на сьогодні є одним з основних фінансових показників, за допомогою якого можна оцінити господарську діяльність суб'єкта. Прибуток є одним із джерел стимулювання праці, виробничого і соціального розвитку підприємства, росту його майна, власного капіталу та ін. Тому збільшується значення комерційної діяльності з метою отримання максимального прибутку для задоволення матеріальних та соціальних потреб працівників і виробничого розвитку підприємства.

Питання отримання та розподілу прибутку сьогодні залишається досить актуальним, тому що велика кількість суб'єктів господарювання працює збитково. Один з етапів вирішення даних питань полягає в дослідженні еволюції економічної думки стосовно прибутку протягом розвитку економічної теорії в цілому.

Метою статті є дослідження основних підходів до поняття прибутку як економічної категорії в продовж розвитку економічної думки.

Концепція прибутку як економічної категорії постійно розвивалась і потерпіла значних змін в наш час, в економічній літературі існують різні точки зору відносно поняття прибутку. Так, прибуток є предметом дослідження вчених економістів, як зарубіжних так і вітчизняних, які зробили вагомий внесок у розробку теоретичних і практичних аспектів прибутку, а саме: Бланка І. А. [1], Кларка Дж. Б. [2], Найта Ф. Х. [3], Кривицької О. Р. [4], Манухіна М. Ю. [5], Послужної Н. О. [6] та ін.

В політичній економії є різні погляди (концепції) щодо поняття прибутку. Вони різняться не лише поглядами на суть категорії, а й поглядами на джерела прибутку.

Початковий етап формування основних принципів теорії прибутку пов'язується звичайно з парадигмою економічного аналізу школи меркантилістів, серед яких найбільш помітну роль відіграли теоретичні підходи Т. Манна, Д. Юма, Ж. Кольбера. Провідні принципи їх наукового світогляду в галузі теорії

прибутку визначали перш за все джерела його формування. Основним із цих джерел вони вважали зовнішньо-торгівельну діяльність, оскільки в інших країнах товари реалізуються за більш високими цінами, ніж усередині країни. Відповідно їх наукового світогляду для забезпечення притоку прибутку державі слід було проводити активну протекціоністську політику в галузі міжнародної торгівлі, домагаючись позитивного сальдо свого торговельного балансу.

Певний розвиток теорії прибутку пов'язаний з представниками економічної школи фізіократів - Ф. Кене, Ж. Тюрго, М. Рів'єри. Їх підхід до джерел формування прибутку був акцентований в основному на землеробському виробництві (а не на торгівлі, як в меркантилістів). Воно, згідно їх концепції, було єдиним джерелом формування позитивного значення суми прибутку. Відповідно пріоритетною економічною політикою держави і метою окремих підприємців вони вважали вкладення коштів у розвиток сільськогосподарського виробництва, що генерує прибуток у найбільших масштабах [7].

Представники класичної політекономії - в першу чергу А. Сміт і Д.Рікардо - серйозно поглибили дослідження сутності прибутку, розширивши область її розгляду сферою промислового виробництва, а потім і непродуктивною сферою. Економістами цієї школи вперше була чітко сформульована "факторна модель формування прибутку" (тобто модель формування прибутку як результату використання факторів виробництва) [1]. А. Сміт і Д. Рікардо відокремили поняття «прибуток» в особливу економічну категорію, яку досліджували у тісному зв'язку із процесом накопичення капіталу, із факторами зростання суспільного багатства. Так, Сміт трактував прибуток як закономірний результат продуктивності капіталу, винагороду капіталістові за його діяльність і ризик [7]. Саме в класичній політекономії прибуток став визначатися як вид доходу підприємця. Потрібно виділити, що вчені ставили в залежність прибуток лише від заробітної плати робітників, не враховуючи інші суттєві витрати діяльності.

Мальтус Т. в своїй праці «Досвід» фактично повторив Д. Рікардо у висвітленні теорії про прибуток. Останні обидва автори уявляли прибуток як складову частину ціни. Причому, за визначенням Т. Мальтуса, для його встановлення із вартості (ціни) товару слід відняти витрати у процесі виробництва на працю і капітал [7]. Отже, Т. Мальтус помітив певні недоліки у визначенні прибутку класиками та вніс суттєві коригування, які ставлять прибуток в залежність і від інших витрат виробництва. Дане поняття прибутку є досить наближеним до того, яке використовується сьогодні.

Представники прагматичної політекономії початку ХІХ ст., розробляючи проблему прибутку, зробили крок назад порівняно з класиками. Так, вони підмінили питання про джерело прибутку питанням про те, на якій основі можна отримати прибуток. Найяскравіше така трактовка прибутку була виражена французьким економістом Ж.Б. Сеєм у його теорії трьох чинників виробництва. Згідно з цією теорією в процесі виробництва беруть участь три чинники: праця, капітал і земля, які є самостійними джерелами доходів. На підставі цього прибуток проголошується винагородою підприємцям за «продуктивну послугу» у вигляді витрат капіталу та поділяється на процент (дохід на капіталу) та підприємницький дохід (винагороду за «талант, діяльність, дух порядку й керівництва»). Тобто прибуток – це дохід, який одержує власник капіталу (підприємець), тоді як зарплата – дохід власника ресурсу «праця», рента – дохід власника ресурсу «земля».

Близько за змістом до теорії продуктивності капіталу є теорія трудового доходу підприємців, яку започаткував англійський економіст Дж. Міль, і яку поділяли такі відомі економісти ХІХ століття як Ф.Бастіа, Мак-Куллох, та інші. На їхню думку, прибуток, як трудовий дохід підприємців, є лише іншою назвою заробітної плати [7].

Карл Маркс розробив свою теорію прибутку, зокрема він довів, що прибуток – це перетворена форма додаткової вартості, яка виступає не як результат експлуатації робочої сили, а як породження всього авансованого капіталу. Додаткова вартість лежить в основі доходів власників капіталів – підприємницького прибутку, торговельного прибутку, відсотків [8].

Важливим кроком на шляху опису економічної природи прибутку стало дослідження відомого американського вченого Дж.Б.Кларка «Розподіл багатства» (1895). Розмежувавши два стани економіки (статичний і динамічний), вчений стверджував, що в статичній економіці формуються такі доходи, як заробітна плата, процент, рента та підприємницький дохід (оплата управлінської праці). Водночас, він звертав увагу на плату за ризик як складову прибутку. Такої ж думки притримувався і представник маржиналістської школи Е.Бем-Баверк [7].

Прибуток як винагорода за вмілу оцінку ризиків і невизначеності. Цей підхід був започаткований відомим американським економістом-професором Чикагського Університету Ф.Найтом, який вважав, що прибуток породжується особливим підприємницьким талантом, умінням адаптуватися до потреб динамічного розвитку та адекватно відповідати на непередбачувані та передбачувані ризики.

Деяко новим поглядом в економічній теорії щодо прибутку відрізняється Й. Шумпетер, який визначив прибуток як винагороду за нововведення підприємців. Той, хто раніше за інших підприємців запропонує та почне використовувати нововведення буде мати прибуток. З ним погоджується і американський економіст ХХ ст. П.Самуельсон, який дає визначення прибутку як доходу від чинників виробництва, а також як винагорода за підприємницьку діяльність і введення технічних удосконалень [8].

Найбільш відомим сучасним представником теорії прибутку як «монополістичного доходу» є Е.Чемберлен та Дж. Робінзон. В своїх роботах автори показали, що в частині ринкової економіки ХХ сторіччя панує монополістична або недосконала конкуренція. На першому місці, на їх думку, – панування на галузевому ринку декількох або обмеженого числа виробників, які взаємодіють на цьому ринку в формуванні загальної ринкової і цінової політики, конкуруючи в інших областях. Тим самим в умовах монополістичної конкуренції виникає можливість завищення цін. Зараз монополістична влада над ринком частіше за все пов'язується з величиною виробника (компанії, корпорації), але враховуються й інші

фактори, перш за все, – серйозні перешкоди для входження нових виробників в дану галузь або сферу підприємництва [9].

Сучасні західні економісти розвивають теорії прибутку економістів XIX – початку XX ст., пристосовуючи їх до нових умов. Так, американський економіст XX ст. П.Самуельсон дає визначення прибутку як доходу від чинників виробництва і також як винагороди за підприємницьку діяльність і введення технічних удосконалень. Англійський економіст Р.Харрод пише, що прибуток люди заробляють особистою старанністю, інтелектуальною діяльністю, мужністю. Таку саму точку зору поділяє й американський економіст Е. Сайке, який стверджує, що дохід підприємця повністю відповідає його праці, тій послугі, яку він надає суспільству, керуючи підприємством.

До найбільш активних пропагандистів концепції революції в доходах належать американські економісти Д. Голбрейс, А. Берлі, Е. Хенсен. Основна ідея концепції полягає в тому, що з розвитком корпоративної власності підприємці відходять від керівництва господарством, передаючи управління найманим менеджерам. Тому змінюється і мета підприємництва. Рушійним мотивом виробництва стає не прибуток сам по собі, а задоволення потреб усього суспільства. На цій основі прибуток зникає як економічна категорія, відбувається вирівнювання доходів різних соціальних верств населення. Всі отримують справедливі доходи відповідно до участі кожного у виробництві [10].

В сучасних умовах господарювання поняття «прибуток» в найбільш узагальненому вигляді сформульоване Бланком таким чином: «Прибуток є вираженням в грошовій формі чистого доходу підприємця на вкладений капітал, що характеризує його винагороду за ризик здійснення підприємницької діяльності, є різницею між сукупним доходом і сукупними витратами в процесі здійснення цієї діяльності» [1].

Результатом дослідження являється визначення основних підходів вчених економічної думки щодо розуміння сутності категорії прибутку, що узагальнено в табл. 1.

Багатогранність і складність категорії «прибуток» спричинила появу різних підходів до визначення сутності та ролі прибутку в діяльності підприємства. Саме тому підходи різних вчених економістів не узгоджуються між собою щодо трактування прибутку як показника результату ефективної діяльності підприємства. Так, одні автори розцінюють прибуток як винагороду за ризик, інші – як підприємницький дохід, багато хто з авторів говорять про залежність між прибутком і заробітною платою.

На сьогоднішньому етапі розвитку економіки існує багато підходів щодо визначення прибутку, але майже у всіх поняттях використовується єдиний підхід, який розкриває суть прибутку як: частина доходу, яка залишається на підприємстві після вирахування всіх витрат на ведення його діяльності. Такої думки дотримуються більшість сучасних економістів.

Проведений аналіз підтвердив, що не існує єдиного підходу серед вчених-економістів щодо визначення поняття прибутку, як економічної категорії. Це пов'язано з тим, що економічні умови постійно змінюються, розвиваються і кожного разу потрібно враховувати нові фактори, вплив яких необхідно вивчати та аналізувати.

Таблиця 1. Підходи щодо розуміння сутності прибутку

Автор	Зовнішня торгівля як джерело прибутку	Землеробство як джерело прибутку	Засоби виробництва як джерело прибутку	Залежність між прибутком і заробітної платою	Винагорода за ризик	Дохід, породжений монополією	Винагорода за введення технічних удосконалень	Підприємницький дохід	Складова частина ціни
Т. Манн	+								
Ж. Кольберг	+								
Ф. Кене		+							
М. Рівєр		+							
А. Сміт			+	+				+	
Д. Рікардо			+	+					+
Т. Мальтус									+
Ж. Б. Сей			+	+				+	
Н Сеніор					+				
Дж. Міль				+					
Ф. Бастіа				+					
Мак-Куллох				+					
К. Маркс			+						
Ф. Сінгельс									
Дж. Кларк				+	+	+		+	
Е. Бем-Баверк					+	+			
Ф. Найт					+				
Й. Шумпетер							+		
Е. Чемберлін						+			
Дж. Робінсон						+			
П. Самуельсон							+	+	
Р. Харрод				+					
Е. Сайке								+	
І. Бланк					+			+	